

mpkSlas — menas literatūra

DRAUGAS

ANTROJI DALIS / 1981 METAI

LIEPOS MĖN. 18 D. / JULY 18, 1981

PART TWO — NR. 166 (29)

Šiame numeryje:

Danijoje išleista knyga apie lietuvių partizanus.

Knygos ištrauka „Partizano mirtis“.

Atmenanti žemė: Tomo Venclovos paskaita žemininkų poezijos antologijos 30 metų sukakties proga.

Jurgio Jankaus pastabos po dail. Alfonso Dargio darbų parodos Bostone.

Danguolės Sadūnaitės eilėraščiai.

Rašytojui Jurgiui Jankui 75 metai.

Laiškas redakcijai himno vertimų reikalu.

Nauji leidiniai.

ATMENANTI ŽEMĖ

Žemininkų poezijos antologijos
30 metų sukakties proga

TOMAS VENCLOVA

Būna poezijos posmų, kuriuos kartoji visą gyvenimą, netikėčiausiomis aplinkybėmis. Kaip ir daugelis, atsimenu keliolika tokių posmų. Vienas jų parašytas Bernardo Brazdžionio: tai seno prieškarinio jo eilėraščio *Žemė* pabaiga:

Mes už tavo pėdą tavo pėdoj žūsim,
Tu krauju žydėsi kraujo Nemune.
Iš tavęs išeisim, o tu verksi mūsų?
— Ne. — O palydėsi? — Ne.
— Atminsi? — Ne.

Literatūros tyrinėtojai palyginti nesunku įrodyti, kad šis posmas yra geras. Reikia tik išnarpinti jo pakartojimų rezginį, atkreipti dėmesį į vidinį rimą, į jautrų tautosakinį motyvą antroje eilutėje, o pirmiausia ir trilypi, nykstantį lyg aidas ir drauge stiprėjantį neigimą, kuriuo eilėrašties tobulai užsisklendžia. Tačiau tas mokslininko darbas iš esmės būtų gana bergždis, nes posmas patraukia be jokių įrodymų. Gal labiausiai jis patraukia tuo, kas neįtelpa į formaliosios ir struktūrinės analizės rėmelius: būtent, savo neabejotiną pranašiskumą.

Dažnas truputį — ar net gerokai — pašiepia poezijos, ypač patriotinės poezijos, pretenziją pranašauti. Pats esu ne sykį atsiliėpęs apie tą pretenziją ironiškai. O vis dėlto poetui pasitaiko atspėti kažką svarbaus apie ateitį, dažniausiai tada, kai jis to visai

nesiekia. Nežinau, ką turėjo galvoje Brazdžionis, rašydamas tą posmą 1937 metų rugsėjo 25 dieną. Gal tik mirtį ir nieko daugiau. Bet mums tas posmas kalba apie partizanų karą ir emigraciją: jis virto formule, netikėtai aprėpusia kelių būsimųjų dešimtmečių patirtį. Rašant eilėraščių *Žemė*, tuos įvykius, matyt, buvo galima šiek tiek nujauti; bet pati narsiausia ir siurrealistiškausia fantazija nebūtų ištvėrusi, jeigu jai būtų atsiškleidęs jų tikrasia užmojis ir visos detalės. Šiaip ar taip, neįmanoma jų apibūdinti trumpiau ir aiškiau už Brazdžionį.

Pirmoji tremties poetų generacija mūsų sąmonėje siejasi su knyga, pavadinta lygiai taip pat, kaip minėtasis eilėrašties. Sutapimas greičiausiai yra atsitiktinis. Nors penki poetai, kurių eilės sudaro antologiją *Žemė*, skolingi Brazdžionui daugiau, negu kartais būdavo linkę prisipažinti, jų kūriniai — ypač jų kritika — yra sąmoningai opoziciniai. Nors Brazdžionio tradicijai, bando pradėti kažką naujo ir esmingai kitiškos. Ties kūrinių bando atsakyti į naują istorinį iššūkį — į tą siurrealistinę situaciją, kurią Brazdžionis dar tik nujautė ir spėjo atei-
nant. Karo ir lagerių akivaizdoje, kada geriausia tautos dalis palydi gyvybes iš pažiūros: beprasmiškos kovos su Camus (ir Bradūno) aprašytu maru, o labai nemaža dalis su tuo maru palaipsniui apsi-

Poetas Tomas Venclova skaito paskaitą apie „Žemės“ antologiją ir žemininkus šių metų Poezijos dienoje Chicagoje, gegužės mėn. 29 d. Nuotr. Jono Kuprio

pranta, net stoja jo pusė; kada praktiškai visa inteligentija atplėsiama nuo gimtosios dirvos, o pasilikusiems akivaizdžiai įrodoma, jog dvidešimties amžius nerespektuoja jokių šaknų ir jokių praeities sentimentų — taigi, tokios situacijos akivaizdoje liaujasi veikę senieji poezijos modeliai. Patriotinė — netgi pranašiškoji — poezija atrodo sekli; grynai asmeninė poezija — besvorė ir tuo pačiu nereikalinga; dar blogesnis likimas ištinka poeziją, tikėjusią progresu — poeziją, kuriai atidavė duoklę, beje, ne tik trečia-

frontininkai, bet ir Binkis, ir Miškinis. Derėtų kažkaip išsaugoti angažuotos lyrikos idealą — bet kaip tai padaryti, jeigu tą idealą spėjo panaudoti savo reikalui ir visiškai sukompromituoti keletas nežmoniškų režimų? Sakytum, dera pradėti nuo absoliutaus nulio, nuo dykvietės, nuo vienvietės. Nuo tos būsenos, kuri nusakyta tūmės Brazdžionio neiginiais: poetas yra palikęs žemę, kuri jo neverkia, nelydi ir neatmena. Jeigu šioje tarsi pomirtinėje būsenoje pavyks kažką pasakyti, tai vis dėlto bus liudijimas, o gal ir daugiau negu liudijimas.

Žinoma, absoliutus nulis yra sąlyginė kategorija. Kiekvienas *Žemės* poetas turėjo tam tikrą atramą. Tokia atrama buvo sodietiško mito, ritualo, kalbinių formų pasaulis (jeigu jis ir sunaikintas tikrovėje, jis vis dėlto dar gyvas, netgi ypačingai gyvas sąmonėje). Atrama buvo pasaulinės literatūros ir filosofijos kontekstas — ypač tamsiosios, tragiškosios literatūros ir filosofijos (jeigu ji ir negelbsti, tai bent tuščiai neguodžia). Pagaliau tam tikrą vertę išsaugojo netgi radikaliojo romantizmo, revoliucinio prometeizmo tradicija (kad ir kiek ji sukompromituota, visiškai tamsioje iš jos dar galima išskirti porą kibirkščių).

Kai šnekame apie tai, kad žemė neatmena išėjusių iš jos poetų, irgi nepasakome visos teisybės. Greičiausiai poetai turi patikėti šia griežta formule. Tik tada, pasijutęs nebeatsaukiamos izoliacijos būsenoje, jis gali įveikti senovinius kalbėjimo būdus. Tačiau tai, kas literatūroje padaryta, nežūva niekad. Žemės atmintis — kultūros atmintis — yra kur kas gilesnė, negu manome.

Šiandien penki poetai, — Mačernis, Kėkštas, Bradūnas, Nyka-Niliūnas, Nagys, — kurie prieš trisdešimt metų buvo priskiriami jauniausia-

jai lietuvių literatūros kartai, didele dalimi jau priklauso istorijai. Dviejų iš jų nebėra gyvųjų tarpe. Mačernis buvo žuvęs jau ir tada, kai *Žemės* antologija buvo leidžiama, bet tuomet jis dar buvo visiškai aktualus, gyvas, ginčytinas fenomenas, o šiandien dažnas pavadinimų jį klasiku (ir ne tik išivijioje, bet ir Lietuvoje). Trys tebėra aktyvūs, reikšmingi ir netgi produktyvūs poetai. Nagys ir Nyka-Niliūnas per tuos trisdešimt metų išleido po keletą rinkinių, o Bradūnas net gerą tuziną. Bet šiaip ar taip jie tapo vyresniaja karta, pripažintais vardais. Tie, kurie šiandien ateina lietuvių literatūron, žiūrį į juos maždaug taip, kaip jie patys žiūrėjo, tarkime, į Vincą Krėvę. Žemininkai jau ir pradėjo savo kelią gana subrendę, kiek pavėlavę dėl karo ir emigracijos aplinkybių. Šiandien jie yra poetinio ir žmogiškojo brandumo viršūnėje, bet turbūt jau atokiau nuo gyvojo literatūrinio proceso, juoba kad šis procesas vėl plėtojasi veikiau krašte, ne kaip išivijioje. Trisdešimtmetis, sukakęs nuo istorinės antologijos pasirodymo, tikriausiai galutinai įtvirtins šį žemininkų perėjimą iš avangardistų į klasikus.

Žemės įvade Juozas Girnius kaip tik ir skiria vienai kultūrinei kartai šį laiko tarpą — trisdešimt metų. Jo apskaičiavimus lyg ir patvirtina mūsų poezijos raida. Turėjome Mai-ronio ir jo bendrakeleivių kartą, gimusią apie 1860 metus; paskui Sruogos, Binkio ir Putino kartą, gimusią apie 1890 metus (laiko — bet tik laiko — atžvilgiu ji sutampa su reikšmingomis generacijomis kitų tautų poezijoje, sakysime su rusų Achmatovos ir Pasternako generacija). Žemininkai — arba lankininkai — gimė apie 1920-uosius. Nauja, esmingai kitiška generacija — jeigu tęsime šį aritmetinį žaidimą — turėjo gimi apie 1950-uosius, kaip tik tada, kai pasirodė *Žemės* antologija. Jai būtų lemta rimtai įžengti į literatūrinį gyvenimą dabar. Bet kažkaip neatrodo, kad toji ketvirtoji generacija būtų atsiradusi. Ne tik todėl, kad lietuvių kultūra — ir šiaip, ir anapus — dabar plėtojasi nevisiškai normaliomis aplinkybėmis. Dar ir todėl, kad aritmetika tokiuose reikaluose nelabai tinka.

Šiaip ar taip, savuosius trisdešimt metų žemininkai buvo lietuvių poezijos svorio centras. Tai yra, toje poezijoje nebuvo imanoma rimtai dirbti į juos neatsižvelgiant. Galima buvo plėtoti jų pasiūlytą liniją, galima buvo su jais polemizuoti ir netgi juos neigti, bet negalėjai elgtis taip, tarsi jų nebūtų. Negalėjai net ir Lietuvoje.

Taigi, Lietuvoje. 1951. metai, kada išėjo Los Angeles antologija, mūsų krašto istorijoje priklauso prie sunkiausiųjų. Tada turbūt ne vienas rimtai skaitėsi su galimybe, kad lietuvių tauta pasmerktą išnykti, o lietuvių literatūroje rašomi paskutiniai puslapiai. Okupacinė valdžia visais būdais stengėsi, kad niekas neatmintų išėjusių iš savosios žemės poetų — juo labiau tokių, kurie išivijioje tik susi-

(Nukelta į 2 psl.)

Kertinė Parastė

Danijoje išleista knyga apie lietuvių partizanus

1948-ais metais Lietuvos miške užsimezgė ypatinga draugystė — iš Lenkijos atklydęs dešimtmėtis berniukas susibičiuliavo su lietuvių partizanais. Jų drauga ir pasiaukimas paliko jam nepamirštamą įspūdį. Vaikišku jautrumu pergyvenęs jų tragediją, Karawackis pasiryžo kada nors papasakoti pasauliui apie jų laisvės kovą.

Karawackio svajonė pernai virto tikrove: danų leidykla „Borgen“ Kopenhagoje išleido jo knygą „Jernulven“ (Geležiniai vilkai). Vienaime skyrelyje jis taip aprašo miršančio partizano paskutiniąsias mintis:

„Kai tas mano sutiktasis berniukas užaugo ir subręs, jis parašys apsakymą apie mane. Vieną dieną mano sūnus galės skaityti tą apsakymą savo kalba. Kai jis sulauks senatvės, Lietuva jau bus laisva... Mano žmona Gražina papasakos jam apie mano draugus... apie „miško brolius“, apie „laisvės kovotojus“, apie „žaliūkus“ — apie visus, kurie išėjo į miškus, kovojo ir žuvo už laisvę. Ačiū Tau, Viešpatie“.

Karawackio „Geležiniai vilkai“ yra autobiografinių apsakymų apie autoriaus vaikystę rinkinys. Jis gimė Varšuvoje 1938-ais metais, kovingų lenkų komunistų šeimoje. Prasidėjęs karui, jis pabėgo į Gudiją, kur vokiečiai vėl juos užklupo 1941-ais metais. Kadangi Karawackio motina buvo žydė, jie metus praleido gete, iš kurio pabėgo ir slapstėsi miškuose su sovietiniais partizanais. Jo tėvas pasiliko Lenkijoje ir kovojo komunistiniame pogrindyje prieš nacius. Karui pasibaigus, Karawackių šeima persikėlė į Vilnių, kur jis atsidūrė našlaičių namuose, o netrukus susidūrė ir su lietuvių partizanais. Baigęs gimnaziją, studijavo muziką pas Talat Kelpšą. Karawackio tėvą už jo nuo-

pelnus užfrontėje Stalinas apdovanojo „išdaviko“ titulu ir septyneriais metais Sibiro.

1957-tais metais Karawackių šeima iš Vilniaus repatriavo į Lenkiją, kur Bernardas baigė konservatoriją. 1969-ais metais jis buvo suimtas už opozicinės literatūros platinimą. Po pusantrų metų kalėjimo pasinaudojo amnestija ir išvyko į Daniją, kur jam suteiktas politinis prieglobstis. Jis groja smuiku Zeelandio simfoniniame orkestre, bendradarbiauja danų spaudoje. Savo straipsniuose ir raštuose dažnai mini Lietuvą, apie kurią jį tebelydi šviesūs prisiminimai.

„Geležiniai vilkai“ remiasi tikrais įvykiais, bet toji tikrovė — vaiko kelionė po karą ir totalitarizmo pragarą Rytų Europoje — dažnai pralenkia ir lakiausios vaizduotės fantastinius šuolius. Savo pagrąsėjusiame romane „Nudažytas paukštis“ Jerzy Kosinski atvaizdavo panašią vaiko odiseją kaip siurrealistinį košmarą. Karawackio stilius ir meninis pasaulis skirtingi, savaip giminingi lietuvių tradicinei pasaulėjautai: siaubingus įvykius gaubia lyriška kontempliacija; teigiamieji veikėjai, kaip jo senelis Kazimieras ir partizanas Algirdas, miršta sandaroje su gamta ir višta.

Lietuvių partizanų kovai Karawackis teikia visuotinos reikšmės. Knygos pradžioje išspausdintame paaiškinime jis rašo, kad lietuvių partizanai nuo 1944-ųjų iki 1952-ųjų metų kovojo prieš sovietinę okupaciją. Nesulaukdamai pagalbos iš laisvojo pasaulio, jie vedė žūtbutinę kovą už savo šalies laisvę ir nepriklausomybę. „Geležiniai vilkai“ autoriui simbolizuoja pavergtų žmonių ir tautų kovą už laisvę ir savarankiškumą — kovą, kuri tęsis iki visų totalitarinių šalių pražūties.

A. Landsbergis

Partizano mirtis

(Ištrauka iš pernai danų kalba išleisto Bernardo Karawackio apsakymų rinkinio „Geležiniai vilkai“)

Algirdas mėgino pajudinti galvą, bet skausmas jį sustabdė... Aš mirštu... Keista mintis. Ir kupina taikos...

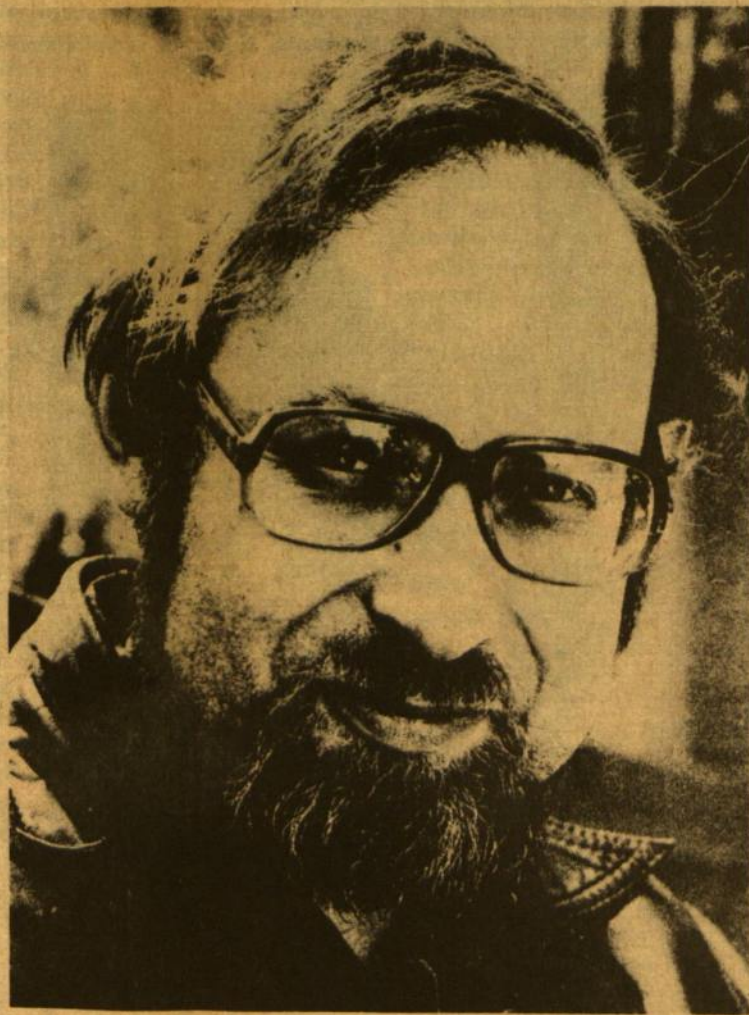
„Aš pasirinkau savo likimą“, galvojo jis. „Ar ne puiku, kad Dievas pagalėjo manęs ir nesuteikė man nepakeliamo skausmo. Kad aš galiu palikt pasaulį pilnoje sąmonėje. Kaip gera jausti lietuvių, dukiantį į veidą, vėsią žemę, ir šypsočis...“

„... Aš žinau, kodėl aš sugebu šypsočis savo padėtyje. Nes aš laisvas žmogus. Gera aplėsti žemę, kai žinai, kad niekad nesi buvęs vergu...“

Algirdas ėmė kvėpuoti lėčiau ir silpniau. Jo mintys vėl nuklydo į mišką, kur iki šios nakties jis išgyveno trejus metus — ir dvidešimt vienerius metus šioje žemėje. Ir tada jis vėl sugrįžo į praeitį...

Buvo graži popietė. Saulės spinduliai skverbėsi pro medžių šakas. Miško ramybė, išmintis, begalinė patirtis ir

(Nukelta į 2 psl.)

Rašytojas Bernardas Karawackis, Danijoje išleisto apsakymų knygos apie Lietuvos partizanus autorius.

Atmenanti žemė

(Atkelta iš 1 ps.)

formavo. Aistį ar Brazdžionį dar paminėdavo, nors ir su atitinkamais epitetais; geriau paieškojęs galėdavo susirasti ir jų knygų; tuo tarpu žemininkai buvo grynų gryniausios „unpersons“ — paslaptingi ir pavojingi, neegzistuojantys ir neturintys egzistuoti. O vis dėlto po 1956 metų, kai sumažėjo kalėjimo ir Sibiro grėsmė, o žmonės kiek atitiesė nugaras, per rankas nedelsiant ėmė eiti žemininkų tekstai. Kartais atskiri eilėraščiai, kartais ir visi rinkiniai, stropiai perrašyti ir languotus sąsiuvinius, neretai su primityviomis vinjetėmis. Tai ir buvo ankstyviausioji postalinė savilaida Lietuvoje. Beje, žemininkams kažkaip lemia dažnai egzistuoti savilaidos lygmenyje. Vokiečių okupacijos metais jų eilėraščiai, kiek žinau, taip pat plito daugiausia nuorašų pavidalu. Ir reikia pasakyti, kad poezijai sunku sugalvoti garbingesnę ir labiau į sveikatą išeinantį plitimo būdą. Truputį vėliau, apie 1960 metus, į mūsų rankas pradėjo patekti ir knygos su „Patrijos“, „Nidos“ ar „Terros“, ženkais. Tačiau mano atminimuose žemininkai — ir iš viso emigracijos literatūra — labiausiai suaugo su tais savilaidiniais nuorašais. Tai buvo mano bičiuliams ir man pačiam dvigubai įdomi poezija: įdomi todėl, kad aiškiai nepažįsi į jokią ankstesniąją lietuvišką eiliuotą kūrybą, ir todėl, kad plintanti ypatingu, nemažai triušo ir konspiracijos reikalaujančiu būdu — Priesgutenberginiu būdu — kaip mėgdavo sakyti Anna Achmatova, kurios eilės irgi ilgus metus gyvavo daugiausia nuorašų forma.

Nors emigrantas dažniausiai junta, kad jis kalba tuštumoje ir nepasiekia tėvynės — jis dažniausiai klysta. Jeigu jo darbai to nuspėdė, jie bus kartomis krašte bet kokiomis aplinkybėmis. Jie netgi įgaus legendinį statusą.

Legenda mums buvo virtęs Mačernis (tiesa, emigrantų ji galima pavadinti nebet labai savotiška, tegul ir labai svarbia prasme). Sykį su bičiulių aplankėme jo kapą. Išvažiavę iš Žemaitės Kalvarijos šiaurės vedančiu vieškelio, gal dvi valandas ieškojome Šarnėlės kaimo — mat, pati Lietuvos geografinė per trisdešimt metų gerokai pasikeitė, senuosius vietovardžius žmonės jau pradeda užmiršti. Paskui pusvalandį ėjome perkelta lygumėle, kol pasiekėme neišvaizdų pilką akmenį su poeto vardu. Pagalvojome: gerai, kad jis čia, netoli savo sodyb vietės, atsisakyęs nuo bendralikių, nuejusių kitokiais ir dažnai blogesniais keliais; gerai, kad jo kapo nelanko ekskursijos — lanko tik tie, kurie būtinai nori. Juozą Kėkštą, irgi legendinį asmenį, sutikau Varšuvoje 1970 metų rudenį. Vėlai vakare, pliaupiant lietuvi, iš anksto neperspėjus įėjau į palatą, kur jis leido savo senatvės metus. Netgi nežinau, kuo mane Kėkštas palaikė. Vos vos pramurmėjau savo vardą: buvau neregėtai sumišęs, nes po ilgos kelionės į tolimą Varšuvos priemiestį radau labai ligotą žmogų, besirengiantį migti valdiškoje lovoje, greta medinės lentynėlės su Lietuvių Enciklopedijos komplektu. Prataręs kelis bereikšmius sakinius išsinešdinau. Ir vis dėlto atsimeinu tą nepavykusį vizitą kaip vieną svarbių Varšuvos pergyvenimų — o juk tais metais tame mieste patyriau labai daug.

Sykį — bene Poezijos pavasario proga — patekau į rašytojų ekskursiją, kuri lankė Sūduvos literatūrinės vietas, linkusią sustabarėti kalbėjimo sistema. Iš principo nelinkę paklusti jokiame „izmui“, jie vis dėlto yra „izmas“, tiksliai gana sunkiai apibūdinamas; derėtų išrasti kokį daugiaaukštį pavadinimą — sakykime, egzistencialistinis ekspresionizmas. Beje, šiam „izmui“ priskirtini dar keli poetai — pavyzdžiui, Mekas, Švedas.

Anuomet Vaižgantas itin vaižgantiškai išsireiškė: „Jei kas po savimi pasišlapino, tai dar ne literatūros srovė“. Įvairių pseudosrovių nepriklausomybės laikotarpiu, netgi truputį anksčiau lietuvių literatūroje buvo tiek ir tiek. Žemininkams, žinoma, šito nepriklauso, bet jie šį tą aukoją grupiniam solidarumui — o tai niveliuoja atskirus talentus. Tokios figūros, kaip Radauskas ar Mackus, į jokią grupę ar kryptį neįtelpa; žemininkai vis dėlto įtelpa.

Jų krypties skiriamieji bruožai pirmiausia yra formaliniai. Beje, literatūroje viskas, net ir prasminės konfigūracijos, net ir filosofiniai pomėgiai virsta formaliniu dalyku. Bet yra skirtingi formos lygmenys: yra išraiškos plano forma ir turinio plano forma. Išraiškos plane žemininkų lengva atpažinti. Jo eilutė dažniausiai ilga, rimas dažniausiai apytikris, intonacija įtemptai emocinga, vietomis teatrališka, o kompozicija kiek pakrikusi. Eilėraštį norima paversti, taip sakant, sielos išsiliejimu, vienkartinį laisvą, tiesioginį pasisakymą, kurio nevaržytų techninės taisyklės. Tam tikra išimtis yra nebet Bradūno miniatiūros, dažnai labai „techniškos“ tradicine prasme, primenančios jo kaimynės Salomėjos Nėries miniatiūras. Tačiau net ir laisvos, nenormatyvios Mačernio, Nagio ar Nykos-Niliūno eilės virsta savotiška norma. Tai yra, tos mokyklos ribose galima kalbėti tik šiuo, o ne kitu būdu — iškilmingai banguojančiomis eilutėmis, vizionieriškomis metaforomis, aukštų ir abstraktių žodžių sandūromis. Čia, aišku, atsiranda kai kurių pavojų. Atskietę žodžiai, aplamai paėmus, turi stiprų polinkį išvirsti stereotipais bei klisėmis. Radauskas, beveik niekad tiesiogiai nekalbėjęs apie skausmą, žaizdą, tremtį, išreiškė šias temas, man rodos, įspūdingiau už žemininkus. Jei neklystu, Anatole France yra pasakęs: „Biblijoje minima paslaptinga didžiausioji nuodėmė, kuri nebus atleista nei šiame, nei aname pasaulyje; manau,

kad ta nuodėmė yra skonio stoka“. Nesu didelis Anatole France gerbėjas, bet su šia jo mintimi iš esmės sutinku. Jo eilutė dažniausiai ilga, rimas dažniausiai apytikris, intonacija įtemptai emocinga, vietomis teatrališka, o kompozicija kiek pakrikusi. Eilėraštį norima paversti, taip sakant, sielos išsiliejimu, vienkartinį laisvą, tiesioginį pasisakymą, kurio nevaržytų techninės taisyklės. Tam tikra išimtis yra nebet Bradūno miniatiūros, dažnai labai „techniškos“ tradicine prasme, primenančios jo kaimynės Salomėjos Nėries miniatiūras. Tačiau net ir laisvos, nenormatyvios Mačernio, Nagio ar Nykos-Niliūno eilės virsta savotiška norma. Tai yra, tos mokyklos ribose galima kalbėti tik šiuo, o ne kitu būdu — iškilmingai banguojančiomis eilutėmis, vizionieriškomis metaforomis, aukštų ir abstraktių žodžių sandūromis. Čia, aišku, atsiranda kai kurių pavojų. Atskietę žodžiai, aplamai paėmus, turi stiprų polinkį išvirsti stereotipais bei klisėmis. Radauskas, beveik niekad tiesiogiai nekalbėjęs apie skausmą, žaizdą, tremtį, išreiškė šias temas, man rodos, įspūdingiau už žemininkus. Jei neklystu, Anatole France yra pasakęs: „Biblijoje minima paslaptinga didžiausioji nuodėmė, kuri nebus atleista nei šiame, nei aname pasaulyje; manau,

kad ta nuodėmė yra skonio stoka“. Nesu didelis Anatole France gerbėjas, bet su šia jo mintimi iš esmės sutinku. Jo eilutė dažniausiai ilga, rimas dažniausiai apytikris, intonacija įtemptai emocinga, vietomis teatrališka, o kompozicija kiek pakrikusi. Eilėraštį norima paversti, taip sakant, sielos išsiliejimu, vienkartinį laisvą, tiesioginį pasisakymą, kurio nevaržytų techninės taisyklės. Tam tikra išimtis yra nebet Bradūno miniatiūros, dažnai labai „techniškos“ tradicine prasme, primenančios jo kaimynės Salomėjos Nėries miniatiūras. Tačiau net ir laisvos, nenormatyvios Mačernio, Nagio ar Nykos-Niliūno eilės virsta savotiška norma. Tai yra, tos mokyklos ribose galima kalbėti tik šiuo, o ne kitu būdu — iškilmingai banguojančiomis eilutėmis, vizionieriškomis metaforomis, aukštų ir abstraktių žodžių sandūromis. Čia, aišku, atsiranda kai kurių pavojų. Atskietę žodžiai, aplamai paėmus, turi stiprų polinkį išvirsti stereotipais bei klisėmis. Radauskas, beveik niekad tiesiogiai nekalbėjęs apie skausmą, žaizdą, tremtį, išreiškė šias temas, man rodos, įspūdingiau už žemininkus. Jei neklystu, Anatole France yra pasakęs: „Biblijoje minima paslaptinga didžiausioji nuodėmė, kuri nebus atleista nei šiame, nei aname pasaulyje; manau,

kad ta nuodėmė yra skonio stoka“. Nesu didelis Anatole France gerbėjas, bet su šia jo mintimi iš esmės sutinku. Jo eilutė dažniausiai ilga, rimas dažniausiai apytikris, intonacija įtemptai emocinga, vietomis teatrališka, o kompozicija kiek pakrikusi. Eilėraštį norima paversti, taip sakant, sielos išsiliejimu, vienkartinį laisvą, tiesioginį pasisakymą, kurio nevaržytų techninės taisyklės. Tam tikra išimtis yra nebet Bradūno miniatiūros, dažnai labai „techniškos“ tradicine prasme, primenančios jo kaimynės Salomėjos Nėries miniatiūras. Tačiau net ir laisvos, nenormatyvios Mačernio, Nagio ar Nykos-Niliūno eilės virsta savotiška norma. Tai yra, tos mokyklos ribose galima kalbėti tik šiuo, o ne kitu būdu — iškilmingai banguojančiomis eilutėmis, vizionieriškomis metaforomis, aukštų ir abstraktių žodžių sandūromis. Čia, aišku, atsiranda kai kurių pavojų. Atskietę žodžiai, aplamai paėmus, turi stiprų polinkį išvirsti stereotipais bei klisėmis. Radauskas, beveik niekad tiesiogiai nekalbėjęs apie skausmą, žaizdą, tremtį, išreiškė šias temas, man rodos, įspūdingiau už žemininkus. Jei neklystu, Anatole France yra pasakęs: „Biblijoje minima paslaptinga didžiausioji nuodėmė, kuri nebus atleista nei šiame, nei aname pasaulyje; manau,

kad ta nuodėmė yra skonio stoka“. Nesu didelis Anatole France gerbėjas, bet su šia jo mintimi iš esmės sutinku. Jo eilutė dažniausiai ilga, rimas dažniausiai apytikris, intonacija įtemptai emocinga, vietomis teatrališka, o kompozicija kiek pakrikusi. Eilėraštį norima paversti, taip sakant, sielos išsiliejimu, vienkartinį laisvą, tiesioginį pasisakymą, kurio nevaržytų techninės taisyklės. Tam tikra išimtis yra nebet Bradūno miniatiūros, dažnai labai „techniškos“ tradicine prasme, primenančios jo kaimynės Salomėjos Nėries miniatiūras. Tačiau net ir laisvos, nenormatyvios Mačernio, Nagio ar Nykos-Niliūno eilės virsta savotiška norma. Tai yra, tos mokyklos ribose galima kalbėti tik šiuo, o ne kitu būdu — iškilmingai banguojančiomis eilutėmis, vizionieriškomis metaforomis, aukštų ir abstraktių žodžių sandūromis. Čia, aišku, atsiranda kai kurių pavojų. Atskietę žodžiai, aplamai paėmus, turi stiprų polinkį išvirsti stereotipais bei klisėmis. Radauskas, beveik niekad tiesiogiai nekalbėjęs apie skausmą, žaizdą, tremtį, išreiškė šias temas, man rodos, įspūdingiau už žemininkus. Jei neklystu, Anatole France yra pasakęs: „Biblijoje minima paslaptinga didžiausioji nuodėmė, kuri nebus atleista nei šiame, nei aname pasaulyje; manau,

kad ta nuodėmė yra skonio stoka“. Nesu didelis Anatole France gerbėjas, bet su šia jo mintimi iš esmės sutinku. Jo eilutė dažniausiai ilga, rimas dažniausiai apytikris, intonacija įtemptai emocinga, vietomis teatrališka, o kompozicija kiek pakrikusi. Eilėraštį norima paversti, taip sakant, sielos išsiliejimu, vienkartinį laisvą, tiesioginį pasisakymą, kurio nevaržytų techninės taisyklės. Tam tikra išimtis yra nebet Bradūno miniatiūros, dažnai labai „techniškos“ tradicine prasme, primenančios jo kaimynės Salomėjos Nėries miniatiūras. Tačiau net ir laisvos, nenormatyvios Mačernio, Nagio ar Nykos-Niliūno eilės virsta savotiška norma. Tai yra, tos mokyklos ribose galima kalbėti tik šiuo, o ne kitu būdu — iškilmingai banguojančiomis eilutėmis, vizionieriškomis metaforomis, aukštų ir abstraktių žodžių sandūromis. Čia, aišku, atsiranda kai kurių pavojų. Atskietę žodžiai, aplamai paėmus, turi stiprų polinkį išvirsti stereotipais bei klisėmis. Radauskas, beveik niekad tiesiogiai nekalbėjęs apie skausmą, žaizdą, tremtį, išreiškė šias temas, man rodos, įspūdingiau už žemininkus. Jei neklystu, Anatole France yra pasakęs: „Biblijoje minima paslaptinga didžiausioji nuodėmė, kuri nebus atleista nei šiame, nei aname pasaulyje; manau,

Alfonso Dargis

Kompozicija

Alfonso Dargis

Lyriškos temos kompozicija

etapas. Maironio, Kudirkos, Vaičiūčio ar Jakšto poezija taipogi buvo idėjiška ir simbolistinė, netgi filosofinė. Simbolistai, iš dalies keturvejininkai išskėlė asmeninės, estetinės poezijos idealą (nors ne vienas jų turėjo ir platesnių užmojų). Žemininkai yra tarsi paskutinis Hegelio triados laipsnis — sintezė po tezės ir antitezės. Jie visuomeniškai lyg Maironis — bet kitaip; jie asmeniškai lyg Sruoga ar Binkis — bet kitaip; jų kūryboje tarytum dingsta priešprieša asmeninis - visuomeninis, tiksliau pasakius, abi šios kategorijos pakeliamos į aukštesnį lygmenį. Tautos, visuomenės likimas pereina per individo kalbėjimo prizmę; asmeninis likimas virsta tekstu, liudijančiu tautos ir visuomenės būti. Maironio karta domėjosi objektyviaja tikrove — tai yra, objektyvizuotomis ženklių sistemomis; Sruogos karta pabrėžė subjektyvumą — vienkartinę, asmeninę ženklių sistemą, įskaitomas tik nuotolinio žaidimo su skaitytuoju procese; žemininkai yra drauge objektyvūs ir subjektyvūs, tai yra, jiems rūpi dalykai, išeinantys už vienkartinės kalbos ribų, tačiau santykis su tais dalykais (kurios simbolistas pavadintų realiora) turi būti specifiskas, kiekvieną sykį randamas iš naujo, negarantuotas. Į Heraklito upę negalima įžengti dukart; gal ir ją neįmanoma įžengti net vieną vienintelį kartą; tačiau pati upė tėkmė, nenutrūkstantis kitimas parūpina poezijai tam tikrą bendrą vardiklį. Maždaug tokia man atrodo implicitinė žemininkų poezijos teorija. Su praktika, kaip jau sakiau, būdavo visai.

Filosofija, kuri buvo artima žemininkams, taipogi yra tik tam tikra (nors ir svarbi) pasaulinės filosofijos iškarpa. Žinome, kad jie domėjosi Nietzsche, Dostojevskiu, Kierkegaardu, Heideggeriu, vėliau gal ir Camus (bet turbūt ne Sartre'u), gal ir Šestovu, Berdiajevu. Ši filosofijos kryptis, apamai kalbant, nepalaiko pozicijos „menas menui“. Kaip ir pozityvistinė kryptis, netgi kaip utilitaristinis socializmas, ji pasisako už poziciją „menas gyvenimui“. Skirtumas tas, kad gyvenimo samprata čia yra ypatinga: gyvenimas suvokiamas kaip laisvė, kaip nuolatinis susidūrimas su egzistencialiais uždaviniais, pagaliau kaip neišvengiamas buvimas mirties akivaizdoje. Šios sampratos ribose poezija virsta sąžinės ir sąmoningumo reikalu, nevil-

ties ir ištikimybės aktu. Jai vėl iškyla senovinis idealas — kalos kai agathos, gražu ir dora. Prisipažinsiu, ši poezijos samprata man toli gražu nesvetima. Ypač todėl, kad ji neišvengiamai nukrypsta prieš antihumaniškas amžiaus tendencijas, prieš visas teorijas, kurios neigia laisvę, pasirinkimą, individo nepranokstatą vertę. Ji yra antifasištinė, lygiai kaip ir antikomunistinė (neuzmirškime, kad tiesa ir menas mūsų epochoje turi ne vieną, o du priešus).

Vienintelis dalykas, kuris ščia žemininkų poezijoje man kartais kliudo — tai, kad jie ne visiškai sulydė filosofiją su žodžio menu. Laisvas pasisakymas, ardas poezijos techninės taisyklės, kartais nuslysta į žemesnį kalbinį lygmenį, negu poezija — paklūsta melodramatinės retorikos taisyklėms. Lygiai taip pat poezijos filosofinis sąmoningumas, egzistencialinis angažuotumas gali išvirsti žodžio dėsnių nepaisymu — atseit, negilia didaktika, šaltoku ir nuobodoku abstraktių sąvokų dėliojimu, netgi tuščiažodžiavimu ir pretenzija. Tuo nusideda bene visi žemininkai — bet reikia pripažinti, kad ir ši nuodėmė jiems yra daugiausia jaunatvės dalykas, gana pastebimas Žemės antologijoje, tačiau paskui nyksta ir retorikai teduos recidyvų. Dviejų ženklių sistemų — poetinės ir filosofinės — iš esmės negalima suplakti į vieną: poezija yra tiek filosofinė, kiek ji lieka poezija, ir filosofija yra tiek ir tik tiek poetiška, kiek ji lieka filosofija. Palaipsniui žemininkai tai suprato.

Keletą žodžių derėtų pasakyti apie kiekvieną jų atskirai. Nepaisant grupinio solidarumo, jų individualybės liko pakankamai stiprios, kad toks žvilgsnis būtų pateisintas. Kiekvienas žemininkas laikui bėgant pelnė unikalą vietą lietuvių poezijos istorijoje. Ir lietuvių literatūros be jų nėra — kaip nėra be Baranauko, Putino, Krėvės, Salomėjos Nėries, Katiliškio. Tą faktą norom nenorom pripažįsta jau ir dabartiniai Lietuvos autoritetai.

Vytautas Mačernis Lietuvoje buvo išspausdintas — tiesa, tik tada, kai nuo jo mirties jau buvo praėję pora dešimtmečių. Dalis jo rankraščių žuvo visiems laikams. Sako, ties ta vieta, kur jie buvo užkasti, atsitiktinai buvo pastatyta Raudonosios armijos lauko virtuvė: popieriai kiaurai peršlapo ir liko nebeįskaitomi. Vis dėlto ir tai, kas liko, pasirodė pakankamai reikšminga ir įdomu naujoms kartoms. Mačernio šešiasdešimtmetis šiame vietai minimas abipus Atlanto. Skaitant Mačernį dabar, bene labiausiai krinta į akis jo jaunumas: jis galėjo išaugti mažų mažiausiai ligi Putino masto, bet liko gana „žalias“, neišsiplėtojęs, netgi nebaigęs mokyti poetinio amato. Kaip dauguma kūrybingų pasaulio jaunuolių, buvo linkęs į aukštą, kiek miglotą ir alegorišką mąstymo būdą, turėjo truputį operišką vaizduotę. Nevengė bendrų vietų ir banalokų išsireiškimų; na, bet pasak Chestertono, visa, kas pasaulyje atitinka dalykų esmę, skamba kiek banaliai. Ir nepaisant nieko, Mačernis turėjo savo vienintelį, nepakartojamą toną. Kalbėdamas apie jį, prisimename pirmiausia ekstatiską, kiek haliucinacinę gamtos ir prarastojo vaikystės rojų viziją. Baltas kelias, saulės langas grindyse, dūmai iš raudono kamino tose vizijose nejučia, bet neginčijamai virsta aukštesniosios būties ženklais; pasakojimo intonacija nepastebimai pereina į laiminimo intonaciją. Visa tai

Partizano mirtis

(Atkelta iš 1 ps.)

rintis kerojosi Algirdo mintimis ir jausmais. Algirdas stovėjo išsitemęs, kareivio uniformoje, laikydamas rusišką automatą. Jis girdėjo savo paties balsą, aidintį pro medžius. Jo draugai, geležiniai vilkai, drauge su dangumi ir žeme klausėsi jo priesaikos:

Aš, Algirdas Markevičius, prisiekiu Visagaliu Dievu ir už Lietuvos laisvę bei nepriklausomybę kritusių brolių vardu, atiduoti visas savo jėgas nepriklausomai Lietuvos atstatymui, paaukoti visas savo išgales ir savo gyvenimą, griežtai klausyti įsakymų, veikti slapta, vengti ryšių su priešu ir viską pranešti savo vyresniesiems. Aš žinau, kad už šios priesaikos sulaužymą manęs laukia mirties bausmė. Tepadeda man Dievas šią priesaiką įgyvendinti.

Geležinių Vilkų batalijono kunigas, su šventraščiu rankose, tarė: „Tegyvuoją Lietuvą“. Ir visi Geležinių vilkų kariai sušuko: „Tegyvuoją Lietuvą“.

Giria viską girdėjo ir prisiminė. Ir giria tapo dar išmintingesnė, dar daugiau patyrė apie pasaulį ir apie žmones...

Ir žmogus, vadinęs Geležinių vilkų, žmogus sugebėjęs užmušti dvidešimt šešis priešus dar dvidešimt vienerių metu nesulaukęs, tasai žmogus, aplėdo žemę; mirtis perkėlė jį į kitą krantą, kur prasideda amžinybė.

Medis sušnabzdėjo eiles, kurias miškas išgirdo:

Gelės paveldės tavo akis.

Akmens paveldės tavo

kaulus.

Vėjas paveldės tavo mintis.

Žmonių širdys paveldės tavo

žodžius.

Ir miškas pagalvojo apie save, apie savo neišvengiamą mirtį, ir staiga sudrėbė visais milijonais savo celių.

Vertė A. L.

susiliecia su daugeliu rimtu reiškinii: su mistinės poezijos ir filosofijos (Boehme, Swedenborgo, Blake, Oskaro Milašiaus) tradicija; su Prousto metafizika; su europinio siurrealizmo ir Jungo archetipų teorija. Žemaitiško sodžiaus vaikas, dar tik pradėjęs gilintis į didžiulius pasaulio autorius, savarankiškai atrado kai kurias dalykus, kuriuos atrasti kitos tautos ir kultūros eikvojo mažiausia dešimtmečius. Iš visų žemininkų Mačernis bene labiausiai pakryps į klasičizmą. Jo ekstatiskasis klasičizmas gal ir bus svarbiausias jo indelis lietuvių literatūrai — indelis, pro kurį turbūt negalės praėti nė viena poeto karta.

Juozas Kėkštas — antrasis jau miręs žemininkas — yra, sakyčiau, priešingame literatūros sąsalyje, negu Mačernis. Tai gryniasiausias (dargi XIX a. stiliaus) romantikas. Romantiška pati jo biografija: poros režimų kalyns, vienas iš nedaugelio mūsų poetų, panaudojusių kūryboje Gulago patyrimą; vėliau kareivis, gal vienintelis istorijoje lietuvis, vadavęs Romos miestą, išokupantį; vėliau tremtinys Argentinoje ir tikriausiai dar tragiškesnis tremtinys Varšuvoje, prie gimtosios žemės slenksčio. Tokią neeilinę biografiją turėjo nebent aštrinis Andrius Vistielis (beje, irgi argentinietis). Tai ir pati sunkiausia biografija žemininkų kartoje, gal netgi naujojoje mūsų literatūroje. Nors Kėkštas gyvenimo gale buvo arti Lietuvos, o jo knyga

(Nukelta į 3 ps.)

Pastabos po Dargio parodos Bostone

Laiškas iš Rochesterio

JURGIS JANKUS

Mielas Kazy,

Dailininkas Alfonsas Dargis jau gerus laikus kai kasmet suruošia savo darbų parodas, kuriose dauguma būna vis nauji darbai. Jūsų didmiesty, Kazy, kur visko turite per akis (žinoma, ir dailininkų) tai vieną paroda viršaus gal ir nepadaro jokio skirtumo, o mūsų mažame kaime yra visiškai kitaip: savo dailininko paroda tampa lyg ir tautinė šventė. Tiesa, čia turime ne vien Alfonsą Dargį. Šiemet savo darbų parodas buvo surengusios Doris Debesytė Kure ir Rūta Gečienė. Pirmoji jau kiek vyresnio amžiaus nusistovėjusio braižo gera peizažistė, o antroji dar jauna, gabi, įvairias technikas tebebandanti, vis dar tebeieškanti savęs. Turime dar vieną kitą ir visiškai jauną, vaizdinį meną dar tebedidžiuojančią, i kurjuos irgi dedame vilčių, bet Alfonsas Dargis yra vienintelis, kuris stovi savo kely, kuris turi savo meno sampratą, kuriam nebereikia dairytis į visokias sroves ir sroveles, nes jis pats jau yra srovė. Jam nieko nebereikia sekti ar mėgdžioti, o ir jis pats beveik neįmanomas nei sekti, nei mėgdžioti. Dirbdamas vienas, nuolatos ieškodamas, nuolatos dairydamišis po naujasias savo darbui galimas pritaikyti medžiagas, yra suradęs tiek įvairių techniškių plonybių, kad ir dailininkai, į jo darbus žiūrėdami, nebegali net spėti, kaip jis tu formos ir spalvinių niuansų pasiekia.

Daugiausia savo parodų jis yra surėngęs čia pat Rochesteryje, ir dauguma jo paveikslų iš čia yra išsivaikščioję po visą Ameriką. Net ir jis pats nežino, kur jo paveikslai yra. Neretai pasididžiudavom, kad ne vienas šviesus amerikietis žino, kas yra Dargis. Mažes paties, sužinojęs, kad esu lietuvis, ne vienas yra paklausęs, ar pažįstu Dargį, o kai pasakau, kad esame draugai, nelabai tikėdami išplečia akis, kad koks fabriko darbininkas gali būti draugas su Dargiu, kuris jam pačiam, nors ir paveikslą nusipirkusiam, atrodo labai tolimas, gal net neprieinamas. Tokie atvejai pasididžiavimą savųjų dailininkų dar labiau stiprindavo, bet ilgai niekaip pasididžiavimas ima keistis į skaudoką nusivylimą: juk tas Dargio išsibarstymas po svetimūsių yra grynas praradimas. Lietuvių kultūrinio kraičio. Didžiūojamės atgavę likučius Domšaitis darbų, bet ir jo visuma juk yra išsibarščiusi kažin kur nuo Vokietijos ligi Pietų Afrikos. Su Dargiu gal kiek geriau. Nemazas jo darbų skaičius yra lietuvių rankose. Bent dalį jų kada nors gal bus galima sutelkti į vieną vietą, bet tą didžiulę daugumą, kuri išsibarstė po svetimuosius, reikia laikyti Lietuvai kaip ir dingusius.

Kažin kodėl lenda į galvą mintis, ne tiek mintis, kiek vaizdas, jog, Tu, Kazy, tuos žodžius skaitydamas lyg ir šypsais į savo vešlį barzdą, kad Jankus į senas dienas pradeda išeiti iš krašto. Nesiginu, gali būti ir taip, bet man Dargis vis tiek yra mūsų dailininkų tarpe unikumas. Unikumas ir turiniu, ir forma, ir techniniu išradingumu. Jam dažai ir spalvos kaip labai geram poetui žodis. Syki dailininkas Antanas Tamošaitis pasisakė, kad jis valandą praleidžia prie Čiurlionio paveikslų, mėgindamas atspėti, ką jis darė, kad dažai taip per vienas kitą persisviečia. Jis turėjęs žinoti kokią paslaptį. Man dingojasi, kad ne vienas ateities dailininkas stovės prie Dargio paveikslų ir suks galvą, kaip jis viską taip padarė.

Dargis bene porą parodų yra surėngęs ir Chicagoje. Vienoje iš tų parodų atsitiko toks mažas nuotykėlis, kurį gal ir Pats esi girdėjęs, nors nuo to jau ilgas laikas tarpas yra praėjęs. Tada Dargis buvo pasinėšęs į gryną abstraktą, paveikslą struktūra buvo labai komplikauta, o paviršius blizgantis ir labai lygus. Bene dailininkas Kaupas tada visiškai rimtai Dargį užsiuolė, kad

Dail. Alfonsas Dargis su lietuviškuoju rūpintojėliu prie savo „Motinos ir vaiko“. Darbas yra skaptuoto ir dažyto medžio.

Nuotr. Jurgio Jankaus

originalus paliko namie, o čia atvežė tik spalvotas fotografijas, nes esą ranka jokiais dažais taip lygiai neįmanoma padaryti. Ir veltui Dargis (ir gerumu net ir piktumu) mėgino jį įtikinti, bet Kaupas pasiliko prie savo. Prieš porą dienų mačiau dailininką Viktorą Vizgirdą ilgai žiūrintį į spalvotos grafikos Dargio paveikslą. Gerokai pažūrėjęs, atsisuko ir paklausė: „Pasakyk, kaip tu tą padarei?“ Dargis tik nusišypsojo. „Daug darbo“, tepasakė. Ir aš pats žinau, kad į tuos, spalvotos grafikos, darbus reikia įdėti labai daug darbo, ir todėl Dargis jų negamina dešimtimis, bet tik po kelis. Svarbiausia, kad vieną spalvą atspaudęs neturi jų kur išdėstyti džiūti: siurrokam rūsy vietos nedaug, be to į tą patį rūsį renkasi dirbti jo studijos mokiniai, bene vienas iš pačių pagrindinių Dargių duonos šaltinių. Toje studijoje, kurioje susirenka bene šešių tautybių mokiniai (tuo tarpu nėra nė vieno lietuvių), jis su savo mokiniais labai nuodirdžiai dalinasi visa savo patirtimi ir išradingumu. Čia tarp jo ir mokinių jokių tapybos paslapčių nėra, užtat ne vienas jo mokinių jau yra išaugęs į gana neblogus dailininkus. Kiekvieną pavasarį jo studija, pastaraisiais metais pasivadinusį Formos vardą, surengia parodas, kuriose jau yra ne tik jo pasižiūrėti, bet ima pagunda ir ne vieną paveikslą parsinešti po savo stogą, nes juose pasireiškia išmaningas ir stiprus spalvų ir formų apvaldymas. Kai kurie jo mokiniai dalyvauja rimtose Rochesterio ir jo apylinkių dailininkų parodose ir jo priimti nariais dailininkų susibūrimuose.

Lietuviams Dargis maždaug kas antri metai irgi surengia po parodą. Vienur jis sutinkamas išskėstomis rankomis, kitur beveik demonstratyviai jam atsukama nugarą. Tokiam Toronte per dvi parodas jis yra palikęs daugiau negu aštuoniasdešimt paveikslų, o New Yorke niekas net į jo pusę nepažiūrėjo. Kodėl toks skirtumas tarp tų dviejų miestų? Ar Toronto lietuviai bent aštuoniasdešimt kartų kultūringesni už niujorkiečius? O gal niujorkiečiai tokie pilni didmiesčio didybės, kad net pažvelgti nenori į darbus žmogaus, atvažiavusio iš valstijos pakraščio, sakytumėm iš kaimo? Kai kas net kalbėjo, jog niujorkiečiai pastūmė Dargį į šalį tik todėl, kad neatvežė pripiešęs rūtų šakelių, pakėlęs berželių ar eilėmis surikiuotų gubų. Kas žino? Atsimenu, vienas knygų platintojas rašė iš Floridos: „Čia su knygomis negalima pasigirti. Žmonės turi po du namus, ieško trečio, kad saugiau galėtų investuoti pinigus, o knygai ir kelių dolerių neturi. Sako: kur ją dėsiau. Ir taip jau rūsy kampas priverstas. Kas jas skaitys?“ Toks jau kai kurių žmonių mentalitetas. Daug kas ir apie paveikslus panašiai šneka. Girdi, ant sienų vietos nebeturui, tai kur juos bedėsiu. O kiti, paveikslus ir knygas pirkdami nei lentynų nei

sienų nematuoja. Perka knygą, perka paveikslą, kad turėtų. Kai pririekia žinios ar nusiteikimo, pasiima iš lentynos knygą, kai akis ar mintis pasilgsta ko kito, negu mato tuo metu, ant sienų seniai užsistovėjusius paveikslus pakeičia kitais, o atsibodusius išneša į sandėlį, bet niekada nepasako: ar nesiteisina, kad neburti kur jų dėti. Tokių žmonių gyvenimą norėčiau pavadinti gyvenimu su kultūra ir kultūroje. Ar toks pavadinimas teisingas, ne man pasakyti, bet žinau, kad jų gyvenimas yra ir pilnesnis ir turingesnis už tų, kurie knygas laiko dėžėse ar tiesiai suvertę kurį kampą rūsyje ir užtat, kurie nebepaslenka pakeisti ant sienų sukabinėtų senų, kad ir gerų, reprodukcijų originalais, o bėga ieškoti trečio, gal jau net ketvirto namo arba sutenka kasmet mėnesį kitą pagyventi ištaisinguose kurortuose ar paplaukioti su „love boats“. Viskas gera, Kazy. Ir kurortai, ir namai, ir smagios romantiškos kelionės, tik negera, kai į tuos vertingus dalykus išmainomas savo kultūros puoselėjimas.

Bostonas stovi beveik pečiai susilietęs su New Yorku, tai, kai bostoniečiai pasikvietė Dargį, automatiškai lindo mintis, ar Bostonas nepakartos New Yorko nuotykio. Ėmė noras net kartu su Alfonsu pavažiuoti pasidairyti. Tas noras dar padidėjo, kai Stasys Santvaras pamog, kad ta proga atvažiuočiau pasikieminėti ir aš, bet atsitiko taip, kad mudu su Kotryna jau nuo seno buvom kaip tik tuo pat metu suplanavę aplankyti savo vaikus, išsibarsčiusius Georgijoj ir Texase. Ir dar: iš tos kelionės grįžome lėktuve taip pavaldinti, kad tik po poros savačių teatsirado jėgų pasisnėkėti su Dargiu apie jo nuo-

tykius Bostone ir po truputį prisėsti prie kitų darbų. Užtat ir tas laiškas, Kazy, Tave pasiekia beveik mėnesiais pavėluotais.

Iš Bostono Dargis grįžo smagus. Rengėjai parodą surengė puikiai, bostoniečiai į paveikslus nugarų neatsuko. Kad Toronto ir nepasivijo, bet daugiau negu dvidešimt paveikslų pasiliko lietuvių rankose. Tai vis indelis į lietuvišką kultūros kraičio skrynją. Žinoma, vienas kitas iš jų nusibarstys, bet daugumą ir ateities metuose pririekus galima bus iš savųjų prisiskauti.

Parodos metu dailininkas Viktoras Vizgirda rodė Alfonso Dargio paveikslų skaidres ir bandė rasti jam vietą visoje mūsų dailės raidoje. Apie Dargį vienoje paskaitos vietoje jis gana kondensuotai sako: „Jo diplominis darbas Kauno Meno mokykloje „Lietuvių vestuvių papročiai“, pro kuriuos tydomis nepraėjo vokiečių spauda, praskynė jam kelią į studijas ir europinio meno pažinimą. Tie darbai ikonografiniu požiūriu priklauso lietuviškos dailės mokyklai. Formų primityvijoje srangoje ir spalvinių gamų įtampoje keli pagrindiniai ir išraiškingi tonai sudaro kūrinio visumą taip pat, kaip ir mūsų liaudies raiziniuose. Net ir abstrakcinio laikotarpio darbuose Dargio sąlytis su jam įgimtu braižu lieka akivaizdus. Reikia neužmiršti, kad ištikimybė savai tautai kūryboje yra įmanoma tik paveldėjimo keliu. Dargis šią privilegiją turi. Yra erdvė, kuri mus skiria nuo gimtojo krašto, bet yra ritmas, kuris egzistuoja ir ten ir čia. Tas jau atsispindi Dargio kūrybos spalvų ir formų įtampoje. Jis lieka savaimingas ir nepriklausomas. Jo kūrybai negalima pritaikyti jokių ankščiau buvusių ar dabar esančių dailės srovių normų. Tik ką matytoje darbu serijoje galima pastebėti besivystančių organizmų pradmenis, kurie ženklina naują postkų Dargio kūryboje. Iš abstraktinių ar pusiau abstraktinių formų gimsta naujos būtybės, nauja būtybė sugrįžta į jo vaizduotės aplinką. Bet tai nėra realizmas. Tariamai personažai, tarytum būtybių išvaizdos, kuriose sunku įžiūrėti tikro žmogaus pavidalą, o ekspresyvos formos tėra tik atskirų kūno dalių simboliai. Kartais Dargio abstraktinės ir griežtų formų konstruktyvinės linijos mus taip įtikina, tarytum jo kūryboje nieko nėra prarandymo, tarytum vaizduojamas objektas tikrai egzistuoja“.

Ką prie to, Kazy, begalėčiau pridėti? Nebent tik tiek, kad Alfonsas Dargis, nors prieš keletą savaičių jau atšventė 72 metų sukaktį, tebėra toks pat gyvas, judrus, pilnas ir gyvenimo, ir kūrybinės energijos. Maždaug žinome, kas ligi šiol yra išėjęs iš jo skaptuko, kalto, ar teptuko, bet negalima net spėti, kas išeis ateityje, nes jis nestovi vietoje ir nekartoja pats tik tuo pat metu suplanavę aplankyti savo vaikus, išsibarsčiusius Georgijoj ir Texase. Ir dar: iš tos kelionės grįžome lėktuve taip pavaldinti, kad tik po poros savačių teatsirado jėgų pasisnėkėti su Dargiu apie jo nuo-

Alfonsas Dargis

Zaidimas (1978)

Danguolė Sadūnaitė

VAKARĖJANT

Sviesa, lyg kviečio grūdas,
visa sutilpusi paukščio snape;

mes stovime ir klausomės
vėjo dainavimo.
Jis praūžė, pragėrė
Aukštaitį,
ant žalio kalno
tėvelio durą...

*

Ir mėnuo,
lyg jūrininkas
merkia man akį;
// // // // //
ak, kad tik širdies

kai daug vėliau
jis mano slenkstį bučiuos

VASAROS MIEGAS

Dar išsifruosiu
paskutines vakaro žinias,

Prieš užtrenkiant duris ..
Prieš lovą uždegniant tinklų;
kad jis apsaugotų mane nuo

dienos — paukštės;
nuo gausaus aušros kraujavimo..

neprarastiau,

žvaigždėse —

SAULELĖLEIDŽIO LAUŽAS

Pats Dievas čia apsilankė,
taip kalba man šį vakarą

saulėleidis..

// // // // //

Jisai paliko mums savo vizitingę
kortelę ..

*

Buvau pasiryžusi šiandien
klausytis lietaus šnekučiavimo ..
(visą dieną!)
kai smarki, muskulinga saulė
išiveržė daržan,
(ten kur vaisiai iškvepia tamsą.)
Mirčiai mūsų visų belaukiant.

*

Kai mėnesienos tyloje
gatvės plaukia kaip upės;
kai pirmos šviesos plunksnos
krenta rytmetį;
kai noksta gelsvi šviesos konkorėžiai...
Arba raudonas aušros vėjas
įlenkia man langą,
Suvokiui, kas per didumas
rojaus sodo derliaus atiteko man!

GEGUŽI

Saulė pateka
iš už sodo —
kaip Mylimoji
ir kažko ieško...
sode,
surištam vaivorykšte kvapų..

Atmenanti žemė

(Atkelta iš 2 psl.)

išėjo Vilniuje dar 1964 metais, tokio įspūdžio jauniesiems, kaip Mačernis, jis toli gražu nepadarė. Mirė, tiesą pasakius, beveik užmirštas. Abejojau, ar tai pelnyta. Kėkšto vieta lietuvių literatūroje labai savotiška. Jį nesunku susieti su Kaziu Boruta. Abu jie operuoja tuo pačiu nesudėtingu simbolių repertuaru (beržai, šešėliai, grandinės, ašaros, kraujas, budeliai); abu linkę į panašius rimus (Kaspija — rasti ją, valtyje — prikalta ją); abiejų intonacija įtempta ir jautri ligi melodramatizmo; abu bando veikti skaitytoją ne vien eilėmis, bet ir pačiu asmenybės modeliu — poetas jiems yra ir turi būti maištininkas, kankinys, atpirkėjas. Asmens stiprybė kai kada turi atsverti poezijos silpnumus (o tai, atvirai kalbant, abejotina). Čia rasime analogijų su kitataučiais poetais, ypač su lenkais (pavyzdžiui, Broniewski); o lietuvių literatūros perspektyvoje Kėkštas drauge su Boruta įsijungia ir nemenką ir anapilto ne bereiksmę radikaliuosios poezijos tradiciją, kuriai priklauso tokie diametraliai priešingo politinio likimo autoriai, kaip Janonis ir Montvila. Šią tradiciją „nusavino“ socrealizmas, ir dabartinėje Lietuvoje ji nėra populiari. Gal dėl to nėra populiarius ir Kėkštas. Bet, žinoma, laikas viską sustatys į vietas: prisiminsime gražioju visus poetus — radikalus ir neradikalus, — jeigu jie buvo autentiški. O Kėkštas, nepaisant polinkio į romantiškus stereotipus, buvo autentiškas poetas. Tai turėtų būti aišku kiekvienam, kas perskaitė Žodį ar pasidavė giedančio, siūbuojančio ritmo bangai eilėraštyje Maioli žydi aguonom.

Apie gyvuosius, dar besilpėtojančius, dar galinčius nusitebinti poetus truputį sunkiau kalbėti. Jie dar nėra išspausdinti Lietuvoje, jeigu neskaitysim atskirų, nebūtinai būdingiausių ir geriausių kūrinių. Jie nebent minimi enciklopedijose ir bibliografijose (tiesa sakant, ir tai jau pasiekimas). Bet, kaip minėjau, jie veiks ir tebeveiks krašto poetinę atmosferą. Kartais gana aplinkiniai ir keistais keliais, bet veikia.

Alfonsas Nyka-Niliūnas, kuris Žemės antologijos epo-

choje, kaip ir kiti, dar mokėsi amato, palaipešniui išaugo į rafinuotą erudicinį poetą — bene labiausiai rafinuotą mūsų poezijos istorijoje šalia Radausko, nors ir visiškai kitoki, neironiška, retoriškesnė. Jis yra vienas iš tų, kurie daug maž sėkmingai derino lietuviškas poezijos tradicijas su vakarietiškomis, skiepijo pas mus Viduržemio simboliką (tas darbas, pradėtas Motiejaus Sarbievijaus XVII amžiuje, artėja prie pabaigos tiksliai dabar, kai pati Viduržemio ir europiškioji tradicija yra gerokai pairusi). Didelių masių, plataus alsavimo eilės, kuriose viešpatuoja vėjas, muzika, šviesa — eilės, kažkuo primenančios vokiečių romantikų (Caspar David Friedrich) tapybą, pelno Nyka-Niliūnui reikšmingą vardą; gerai žinau, kad jaunimas Lietuvoje ne tik jį gerbia, bet jį poetinį patyrimą ir atsižvelgia.

Henrikas Nagys atrodė daug kuo panašus į Nyką-Niliūną ir Mačernį: tos patios ilgos eilutės, laisva kompozicija, drastiška ir vizionieriška intonacija. Bet iš esmės tai kitoniškas poetas — tiesesnis, daiktiscesnis, disharmoniškesnis. Jo eilėse daug sveria energingų šūkių, kreipinių, imperatyvų; jis visada turi omenyje adresatą; nerimo, sielvarto emocijos Nagio eilėse paremtos ne tiek bendraja egzistencine žmogaus situacija, kaip daugumos žemininkų kūryboje, kiek realia istorine patirtimi. Jis bene labiausiai iš žemininkų gali būti vadinamas savo epochos, dvidešimtojo amžiaus poetu, atsilepusiu būtent į šio amžiaus bėdas; o tai yra daug, ir čia yra Nagio stiprybė. Todėl ir Lietuvos valdovams jis (drauge su Bradūnu) mažiausiai priimtinas.

Last but not least: Kazys Bradūnas. Lietuvoje iš visų žemininkų jis, reikia pasakyti, pats įtakingiausias. Netgi oficialioji poezija (Marcinkevičius) yra jo poveikyje ir beveik neslepia to poveikio; ką bekalbėti apie mažiau oficialius poetus. Bradūnas dalyvauja šių dienų Lietuvos literatūriname procese kaip slepiama, bet visiems puikiai žinoma vertybė. Nuo kitų žemininkų jis skiriasi pirmiausia paprastumu. Iš pažiūros tai kiek regionalinis, populistinis

poetas, nesvetimas tautosakai, senajai lietuviškai tradicijai ir gana tolimas Vakarams. Jo žodynas nesudėtingas (molis, smėlis, dalgis, žagrė, sėkla, želmuo, vyturys, griezlė). Nesudėtinga ir poetinė „gramatika“. Bradūno intelektualinės ir filosofinės ambicijos iš pažiūros mažesnės, negu jo bendrakeleivių. Jo idėjos slypi, sakytum, pačiame tikrovės kūne — dirvoje, augale, žemdirbio įrankyje. Tačiau primityvi aplinka jam įgyja kosmines dimensijas, ir žmogus natūraliai įsijungia į šį sudievinatą kosmosą. Čia, beje, nesunku įžiūrėti sąryšį su kai kuriomis, netgi gana painiomis vokiečių egzistencializmo koncepcijomis; bet tas sąryšis, manyčiau, atsirado spontaniškai, be specialių studijų (o gal klystu?). Antra vertus, Bradūnas (čia visur kalbu pirmiausia apie ankstyvąjį Bradūną) įgyvendina būtent tai, į ką teoriškai — ir dažniausiai beįėjusiai — pretenduoja vadinamojo socrealizmo literatūra: jis yra darbo ir per darbą įgyjamose vidinės laisvės poetas. Jis įsijungia į liniją, prasidedančią bene nuo Merklio Svobos giesmių, einančią per Donelaičių, nesvetimą Žemaitėi ir ypač Vaizgantui; nesant geresnio termino, pavadinčiau ją žemdirbiškojo panteizmo linija. Tai linija, matyt, bus gyva tol, kol gyva lietuvių kalba ir kultūra, ir Bradūnas joje — vienas centrinių vardų.

Žemininkai pabandė išvesti mūsų poeziją iš provincializmo, nuosekliai pritaikyti jai organiškumo, eilėraščio vidinio viningumo kriterijus. Paprastai sakoma: ar jiems pavyko — spręs ateitis. Šiandien jau esame toje ateityje, ir jau galime pasakyti: taip, iš esmės pavyko. Ne visada, ne visur, bet pavyko. Jų darbą turėtų išbaigti sekanti karta, kurios tikriausiai dar nėra, bet kurią jau galime nuspėti. Maironio karta laukė laisvės; Putino ir Binkio karta laisve naudojosi; žemininkų karta reagavo į laisvės praradimą; naujoji karta, tikėkimės, vėl laimės laisvę, iš pradžių vidinę, vėliau ir išorinę, kuri darosi neišvengiama, kai vidinė laisvė yra išsikovota. Toji karta galbūt labai nutols nuo žemininkų, bet be žemininkų jos nebūtų.

(Paskaita, skaityta 1981 metų Poezijos dienos Chica goj, gegužės mėn. 29 d.)

Jurgiui Jankui 75 metai

Laiškas iš Rochesterio

Žinau, kad mielas Jurgis Jankus nemėgsta nei kitų, nei savo metų skaičiuoti. Bet literatūros bilčiuliai juk negali nežinoti, kad šiame, liepos mėn. 26 d., taigi, per pat šv. Onos atleidus, Jurgiui Jankui yra 75-tas gimtadienis.

Naudodamasis ta reta proga, ir aš rochesteriečių vardu noriu šį tą šnektelti apie mūsų šaunuojį pasakojimų, novelių, romanų bei dramų rašytoją Jurgį Jankų. Manau, kad mielas kaimynas Jurgis Jankus per daug dėl to nerūstaus.

Mielas Jurgi, skaičiuosi ar neskaičiuosi tuos metus, o laikas juos neša savo keliu. Ir per tą trumpą laiką apie mūsų iškilią beletistą yra jau daug prirašyta, visų pripažinta, kad tai reto pasigėrėjimo pasakotojas. O vienas jo raštų apžvalgininkas yra pastebėjęs, kad Jurgis Jankus po V. Krėvės mirties yra likęs antrasis toks patrauklus ir įžvalgas pasakotojas.

Skaitant plačius kritikų ir literatūros istorikų atsiliepimus apie Jurgį Jankų, manau ar ne teisingiausiai jį aptarė L. Miškinas „Literatūros lankų“ pirmame numeryje 1952 metais.

Kritikas tada rašė: „Jurgio Jankaus vardas mūsų naujausioje raštijoje galėtų būti laikomas padoraus rašytojo sinonimu. Atėjo jis į literatūrą kukliai, be triukšmo, iš dar kuklesnės pradžios mokyklos mokytojo profesijos. Nebijungė jokių sąjūdžių, neskelbė jokių naujų teorijų ar idėjų, bet rašė ir spausdino“. O to ramaus darbo balansas jau tada, daugiau kaip prieš 30 metų, buvo gana optimistinis. Toliau L. Miškinas išvardina, ką J. Jankus jau buvo parašęs maždaug iki 1952 metų. Dar nepriklausomoje Lietuvoje jo išleisti romanai „Egzaminai“ ir „Be krantų“ susilaukė labai palankaus atsiliepimo. Tremtyje pasirodė romanas „Paklydę paukščiai“, novelių rinkinys „Naktis ant morų“ ir „Pirmasis rūpestis“. L. Miškinas pastebi, kad tai yra gana daug, nes rašytojai profesionalai neprik. Lietuvoje beveik neegzistavo. Atseit, tai tik nuvogti nuo kasdieninės darbo dienos laiko likučiai, bet ir jie labai produktingi.

Tai buvo prieš 1952 metus. O kas po to?

1954 m. pasirodė romanas „Namas geroj gatvėj“. Lietuvių rašytojų draugija jį premijuoja. Tai vis knygos, kaip ir ankstesnės, skaitytojų nelengvai paleidžiamos iš rankų, kol jų neperskaito.

1953 m. pasirodė pasaka „Po raganos kirviu“. Ir tik 1967 m. trijų veiksmų drama „Peilio asmenimis“. Tai jau partizanų laikų šurprios dramos gyvas paveikslas, praturtintas laisvės kovų literatūros istorija.

1973 m. pasirodė pasakojimų rinkinys „Užkandis“, kuris čia, Rochesteryje, tada buvo pasitiktas labai iškilmingai. Bet apie tai kiek vėliau. 1978 m. pasirodė romanas „Anapus rytojaus“ ir 1979 m. pasakojimai „Kol esu čia“. Anglijos lietuviai šiuo metu rengiasi išleisti jo pasakojimų rinkinį „Skraidantios liepsnos“, o rudeniui turėtų pasirodyti kita J. Jankaus novelių knyga, kurią leidžia Lietuvos kultūros klubas Chicagoje.

Grijtant prie pasakojimų knygos „Užkandis“ iškilingų sutiktuvių Rochesteryje, kurios buvo surengtos 1973 m. birželio mė. 16 d., dalyvaujant ir lietuviškų knygų kritikui inž. dr. Kęstutui

Kebliui. „Užkandžiui“ pasitikti ir su savo kaimynų pavakaroti tada priėjo pilna erdvi parapijos salė. Tai buvo tarytum jo kūrybos tęstinumo pradžia, nes Jankus jau seniai, bene 20 metų nebuvo pasirodęs naujų knygų pasaulyje. Tada „Tėv. Žiburiuose“, atpauskodamas to reto suėjimo įspūdžius, parašiau ir apie autoriaus viešą pasipasakojimą, kodėl jis taip ilgai nieko nebespausdino. Rašytojas tada visai atvirai pareiškė, kad esą kalti leidėjai, kurie mažai vertina knygų autorius. Kartą jam tekę girdėti prasitarant, jog rašytojais neteks rūpintis, jie vis tiek rašysią ir net primokėsia, kad kas nors išleistų jų raštus. Tokios kalbos autoriui labai įskaudinusios. Grįžęs namo, visus rašymo darbus padėjęs į šalį, o žmonai pasakęs: be pinigų neprileisk nė vieno veikėjo, jei po mirties siūlytųsi kas nors išleisti jo raštus. Vienas leidėjas pasiskundęs, kad vien už viršelį dailininkui reikia mokėti 300 dol. Tada autoriui nieko nelieka. Jurgis Jankus atsakęs: „Tai leiskite viršelius“. O ir vėl viename kultūriname susitikime rašytojas išgirdęs tokį pokalbį: „Žinai ką, knygas gali parašyti bet kas, bet jas išleisti reikia galvos...“

Ir vis tiek ir po šių skaudžių pareiškimų, mielas Jurgis, kaip ir visada, buvo atlaides, pamiršo ir anų neatsakingų, kultūrininkų plepalus, girdytus prieš 30 metų ar daugiau. Jis rašė, kaip rašęs. Net vieną kartą veiklesnį Rochesterio lietuviai buvo pasiūlę patys ką ką išleisti. Bet rochesteriečiams besidairant, „Užkandį“ išleido „Ateities“ knygų leidykla ir, anot autoriaus, dar ir pirmojo 350 dol.

O kadaise pradėta periodikoj spausdinti „Pušis“ vis dar daugelio ją atsimenančių yra laukiama pasirodant. Tai vis vieno autoriaus, puikaus ir nuosirdaus pasakotojo, novelių ir romanų rašytojo darbas. Darbas, atneštas, einant per sunkaus tremties gyvenimo griovius, užtvaras, šeimos ir kasdieninės duonos rūpesčiais gyvenant.

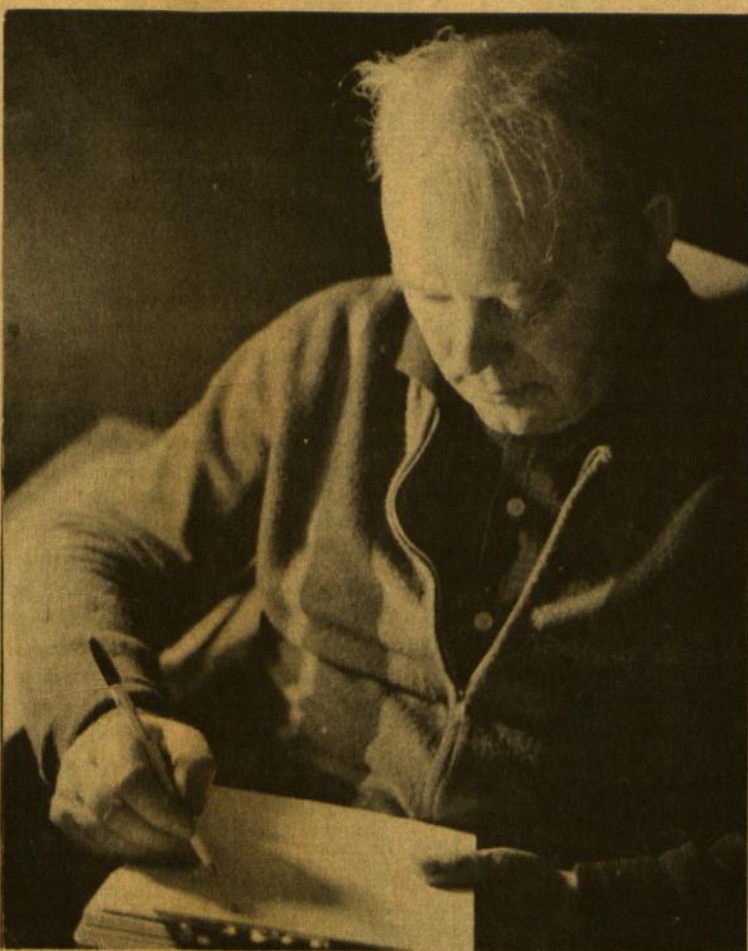
Kai 1954 m. Lietuvių rašytojų draugija premijavo jo romaną „Namas geroj gatvėj“, „Draugo“ korespondento paklaustas, kokios aplinkybės jam palankiausios kūrybai, rašytojas atsakė: pirmiausia, kai yra šiek tiek laiko! Kai esi ne vienas, kada yra, kas tave remia ir širdimi ir mintimi, kada pajunti sielos ramybę ir pilnumą. Esą, tokiais atvejais. Kūrybiniam darbiui ir poilsio daug nereikia, net ir vidaus pastangų nebejauti. Darbas bėga pats. Nesunku atspėti, kad Jurgio širdies ramstis buvo ir yra visada besisąsiūsi, santi jo mylima žmona Katriutė, keturių sūnų motina.

Baigiant, tegul bus leista priminti, kad Jurgis Jankus rochesteriečiams ir visai lietuviškai visuomenei gerai pažįstamas ne tik kaip puikus rašytojas, bet ir kaip svarus visuomenininkas. Visuomenininkas ne kelių organizacijų pirmininkas ar valdybos narys, bet konkrečių kultūrinių darbų organizatorius ir vykdytojas. Vien praeitais metais su literatūrinėmis paskaitomis jis apkeliojo Baltimorės, Philadelphijos, Washingtono, D.C. ir net tolimosios Los Angeles lietuvių. Žinoma, didžiausias jo indėlis yra Rochesterio lietuvių kultūriname gyvenime. Tai neužmirštami jo rengiami kultūriniai pobūviai, vakaronės. Maždaug per 12-15 metų, daugiausia žiemą ir pavasarį,

per jo rengtus tokius kultūrinius subatvakarius yra perėję kone visi tremtyje gyvenę lietuviai rašytojai, poetai ir kai kurie dailininkai, jų tarpe Cincas, gyvenęs Belgijoje. Kai kurie iš jų net po du kartus. Su jais klausytojai susipažindavo, išgirdavo jų pasakojimus kaip ir kada ir ką jis ar ji parašė ar ruošiasi rašyti. Jie paskaitydavo iš savo raštų, poetai padeklamuodavo savo poezijos, kai kas iš kitur pakviestas aptardavo svečio rašytojo raštus. Atsilankę ne tik išgydavo naujai išleistų knygų, bet ir autoriaus parašą, o taip pat turėdavo progos ir pabendrauti. Ir vis tai buvo Jurgio Jankaus dėka, kartais padedant kompiuterių inž. Algiiui Oliui, chemijos dr. Jonui Dėdinui, mokyto. Andr. Cieminiui ir kt. O tose vakaronėse netrūkdavo nei geros kavos, nei pyragaičių, o kartais ir šampano, pvz., „Užkandis“ knygos sutiktuvėse.

Bet tai dar ne viskas. Jurgis Jankus jau daugelį metų yra Šv. Jurgio lietuvių kat. parapijos bažnytinio komiteto nuolatinis narys ir vadinamos religinės minties vakarų rengimo komiteto aktyvus narys.

Taip, Jurgio Jankaus nuei-

Vis rašantis ir kuriantis sukaktuvininkas Jurgis Jankus

tas kelias labai platus ir toli, toli nusitęsias. Jis niekada nenutrūko nuo savo bendruomenės, o bendruomenė nuo jo. Jei ką Jurgis rengė, niekada nestokojo klausytojų, kaip ir jo

knygų skaitytojų. Netrūks viso to ir toliau.

Ištvermės, mielas Jurgi, ir Dievo palaimos! Ilgiausių metų!

A. Sabalis

NAUJI LEIDINIAI

• **THE CHRONICLE OF THE CATHOLIC CHURCH IN LITHUANIA**, Vol. 1., Nos. 1-9, 1972-43. Underground Journal of Human Rights Violations. Translated and edited by Nijolė Gražulis. With an introduction by V. Stanley Vardys. Loyola University Press and Society for the Publication of the Chronicle of the Catholic Church in Lithuania, Inc. Jacket design: Our Lady of Vilnius by Sister M. Mercedes, S.S.C. Library of Congress Catalog Card Number: 78-62412.

Tai stambus net 458 puslapių leidinys, anglų kalba skaitančiam pasauliui pateikiantis vienoje vietoje pirmuosius devynis „Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronikos“ numerius. Leidiniu nepagailėta visko, kas akį ir širdį patraukia. Tai aruodai medžiagos pasauliui, besidomintiems tiek religiniu, tiek istoriniu atžvilgiu visu tuo, kas vyksta anapus geležinės uždangos, ypač Lietuvoje. Tomas išleistas gražiai ir rūpestingai. Vien tik indeksas gale užima net 43 puslapius.

Leidinio kaina minkštais viršeliais — 5 dol., kietais — 7 dol.. Knyga gaunama ir „Draugo“.

Kaip žinome, „Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kroniką“ anglų kalba leidžia su Lietuvių fondo parama ir Kunigų Vienybė, paskleisdama medžiagą brošiūriniais sąsiuviniais, apimančiais paskirą leidinio numerį. Abiejų pobūdžių leidiniai užgirtini. Tokių niekada nebus per daug.

• **I LAISVĖ**, 1981 m., Nr. 81. Politikos žurnalas. Leidžia Lietuvių Fronto Bičiuliai. Redaguoja Vacys Rociūnas, 7328 Midland Rd., Independence, Ohio, 44131. Administruoja Jonas Prakas, 14 Thelma Drive, Bakersfield, CA 93305. Šio numerio kaina — 3 dol.

Numeris pradėdamas skaitytojų žodžiais — laiškais. Toliau duodamas klausukinis Balio Gaidžiūno straipsnis: „Ką darėme, Lietuvos nepriklausomybę smaugiant?“. Gerai, kad neprasilenkiama ir su poezija: duodama pora posmų iš B. Gaidžiūno knygos „Mano kartos likiminiai metai“ ir Antano Vaičiūlaičio „Odė žuvusiems partizanams“ iš eilių knygos „Ir atklėkė volungė“. Vliko seimo atstovo įspūdžius pateikia Rimvydas Šliažas. Įdomūs ir prasmingi mūsų diplomatų atsiliepimai apie Pasaulio Lietuvių Bendruomenę. Apie dr. Tomo Remeikio knygą „Opposition to Soviet Rule in Lithuania 1945-1980“ pasisako V. Vaitiekūnas, dr. Br. Nemickas, Gintė Damašytė ir Vladas Šakalys. Kento universiteto lituanistikos programą pateikia dr. Viktoras Stankus. Kalbamasi su JAV LB Kultūros tarybos pirmininke Ingrida Bublione; minima Stasio Barzduko 75 metų sukaktis; Valstybės departamentas pasisako Baltijos valstybių klausimu; pristatomas Lietuvių informacijos centras Kalifornijoje; duodamas Pasaulio Lietuvių Bendruomenės informacijos; minimi nauji leidiniai, informuojama apie Perno darbo temos: Sukaktys ir jų prasmė, Didvyrių žemė, Veikla ir veikėjai. Žurnalas iliustruotas nuotraukomis.

• **ATEITIS**, 1981 m., Nr. 5. Ateitininkų Federacijos leidžiamas katalikiškos-lietuviškos orientacijos mėnesinis žurnalas. Vyr. redaktorius — kun. dr. K. Trimakas, 850 Des Plaines Ave., Apt. 409, Forest Park, IL 60130. Administruoja Juozas Polikaitis, 7235 S. Sacramento Ave., Chicago IL 60629. Žurnalo metinė prenumerata JAV ir Kanadoje — 9 dol., garbės prenumerata — 15

Laiškas redakcijai himno vertimų reikalu

Sudomintas Jūsų dienrašty pasirodžiusio straipsnio „Lietuvos himno vertimo anglų kalbon reikalu“ („Draugo“ kultūr. priedas, 81.V.2) ir paskatintas tame straipsnyje idėjų himno vertimo pavyzdžių, drįstu siūlyti dar vieną, mano paties darytą, Lietuvos himno vertimą.

Vertimą darant, atsižvelgiau į straipsnyje išreikštus pageidavimus, nors tobulybė vertimuose beveik nepasiekiamas.

Nežiūrint to, nebūdamas poetu, kreipiau dėmesį ne tik į kiek galima tikslesnį Vinco Kudirkos himne išreikštų idėjų perdavimą anglų kalba, bet taip pat ir į skambumą, melodingumą, bei žodinio ritmo ir muzikinės melodijos sėkmingą sutapimą, himną giedant. Žinoma, kai kurių panašumų į ankstyvesnius vertimus buvo beveik neįmanoma išvengti.

Kiek šios mano kuklios pastangos buvo sėkmingos,

leidžiu spręsti Jums patiems iš tokio mano vertimo pavyzdžio:

*Lithuania, our homeland,
You're the land of heroes.
From your glorious past your sons
Draw the strength that leads us.*

*May your children walk the paths
Of righteousness and virtue,
May they labor for your glory
And the good of all men.*

*May the Lithuanian sun
Banish darkness from our land
That the Light and the Right
In our steps may follow.*

*May our love for native land
Burn forever in our hearts,
In the name of that land
We shall stand united.*

Tikiuosi, kad šis mano indėlis į skurdų Lietuvos himno vertimų „lobyną“ bus vertas dėmesio.

Vytautas Matulionis

taitės ir J. Pumputienės. Labai įdomūs ir kiti straipsniai: Marijos Slavenienės „Tikrasis Keturakis, Vilkutaičiai, Gudečiai“, dr. Onos Gustainienės „Kas naujo medicinoje“, Br. Simkienės „Apie vašes“, Avos Saudargienės „Gintaras — Lietuvos brangakmenis“.

Tekstu ir atitinkamomis iliustracijomis akį patraukia ir įprasti apžvalginiai skyriai: Knygos, Organizacinė veikla, Moteris pasaulyje, Sveikata, Madų ir grožio pasaulis, Šeiminių kampelis, Rankų darbai. Puslapius puošia mūsų dailininkų bei dailininkų darbų nuotraukos.

• **MŪSŲ VYTIŠ**, 1981 m. pavasaris. Skautiškos minties jaunimo ir vadovų žurnalas. Leidžia Akademinis skautų sąjūdis. Redaguoja Juozas Toliušis, 7220 S. California Ave., Chicago, IL 60629. Administruoja Danutė Korzonienė, 2725 W. 84 Place, Chicago, IL 60652. Metinė prenumerata JAV ir Kanadoje — 6 dol., kitur — 3 dol., atskiro numerio kaina — 2 dol., garbės prenumerata — 10 dol.

32 simpatingi žurnalo puslapiai yra sukaupę gražiai apdorotas medžiagos pluoštus, kurie įdomūs ne vien tik skautams akademikams. Kiekvienas stabelės prie tokių temų: 150 metų lietuvių pogrindžio spaudai; Kandidatai svarsto, ar verta važiuoti į Lietuvą; Apie jaunimo draugystę; Amerikos lietuvių Credo; Viengungių gyvenimas ir kt. Džiugus žurnalo laimėjimas, kad atrasta jauna poetė Ginta Remeikytė: čia spausdinami keturi jos eilėraščiai jau liudija talento žybtelėjimą ir poetinę nuovoką.

• **J. Burkus, ARTI TIKSLO**. Religinio turinio skaitinių knyga. Antroji laida. „Sąduvos“ leidinys. Spaudė M. Morkūno spaustuve, Chicago 1980 m. Leidinys 258 psl., kaina — 10 dol., gaunamas ir „Drauge“.

UŽDARYTAS LONDONO OLD VIC TEATRAS

Londono Old Vic teatras buvo vienas seniausių (įkurtas 1818 m.). Jis daugiausia statydavo Šekspyro veikalus ir savo pastatymus rodydavo ne tik Londone ir kituose Britanijos miestuose, bet ir užsieniuose — Prancūzijoje, JAV, Danijoje.

Peter O'Toole neseniai jame pastatė Šekspyro „Makbetą“. Kritikai maždaug sutartinai išpeikė tą savitą pastatymą, bet žiūrovų tuomet būdavo pilnas teatras.

300,000 svarų paramos metais duodavo Meno taryba, kuri skirsto iš valstybės išauganamas meno reikalams sumas. Šikart ir ji nusprendė: ne, nebeduosime. Jeigu tas teatras su savo pastatymais važinėjęs užsienius ir po savo kraštą, tai tokios kelionės būsimios remiamos.

Bet teatras paskendęs skolo — jį turi apie 450,000 svarų. Praeitais metais jis turėjo 20,000 svarų pelno, bet užpraeitais 190,000 sv. nuostolio. Jeigu, sako, visi metai būtų tokie geri, kaip pernykščiai, tai vis tiek reikėtų 20 metų, kol visos skolos būtų išmokėtos. Tad ir nutarta baigti kelionę po Europą ir likviduoti teatrą.

b.kz.